

Kandidaatintyö
Ksenia Sheina

MARGINALISOITUNEET
JULKISESSA ULKOTILASSA

Aalto-yliopisto
Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
Maisema-arkkitehtuurin koulutusohjelma
13.5.2020

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Julkinen ulkotila kaupungissa	4
2.1	Lait ja määräykset	5
2.2	Julkisen ulkotilan käyttö ja laatu	7
2.3	Julkinen ulkotila kotina	11
3	Marginalisoitunut julkisessa ulkotilassa	14
3.1	Marginalisoituneisiin kohdistuvat asenteet	15
3.2	Julkisen ulkotilan ei-toivottu käyttö	15
3.3	Kodittomien tilanteesta	17
3.4	Identiteetin muodostuminen julkisen ulkotilan kautta	20
4	Julkisen ulkotilan vaihtoehtoja suunnittelua	23
4.1	Inclusive design	23
4.2	Poissulkeva suunnittelu	24
4.3	Ulkotilan yksityistäminen	26
5	Yhteenveto	27
	Lähdeluettelo	30

Tekijä Ksenia Sheina

Työn nimi Marginalisoituneet julkisessa ulkotilassa

Laitos Arkkitehtuurin laitos

Koulutusohjelma Maisema-arkkitehtuuri

Vastuupettaja Ranja Hautamäki   **Opettaja** Matleena Muhonen

---

Vuosi 2020**Sivumäärä** 29**Kieli** Suomi

Kandidaatintyö käsittelee marginalisoituneita julkisessa ulkotilassa. Marginalisoituneisiin luetaan sosiaalisesti syrjäytyneet ihmiset kuten päihdeongelmaiset ja kodittomat. Nämä ihmisryhmät erottuvat kaupunkikuvassa usein muusta ihmisjoukosta, minkä vuoksi heidän näkyvyyteensä on pyritty vaikuttamaan myös julkisen ulkotilan suunnittelulla. Työssä tarkastellaan, miten asenteet marginalisoituneita kohtaan vaikuttavat julkisen ulkotilan avoimuuteen sekä kuinka julkisen ulkotilan suunnittelijat vaikuttavat marginalisoituneiden julkisen ulkotilan käyttömahdollisuuksiin. Työ osoittaa, että julkisten ulkotilojen suunnittelulla voidaan ottaa kantaa myös yhteiskunnallisiin ongelmiin. Marginalisoituneita ihmisryhmiä joko suljetaan pois tai huomioidaan julkista ulkotilaa suunniteltaessa. Suunnitteluratkaisujen taustalla on monia syitä kuten asenteet ja enakkoluulot marginalisoituneita kohtaan, hyvän kaupunki-imagon ylläpitäminen sekä turvallisuuden ja viihtyisyyden tavoittelu.

Työn menetelmänä on kirjallisuuskatsaus, jota tukee pääkaupunki-seudulla tehty osallistuva havainnointi. Aihetta tarkastellaan julkisten ulkotilojen suunnittelun näkökulmasta sivuten yhteiskunnallisia, sosiaalisia ja oikeudellisia arvoja. Marginalisoituminen on laaja ja vanha yhteiskunnallinen ilmiö, jonka ympärille on muodostunut enakkoluuloja, lakeja ja toimintatapoja. Ilmiönä se on toistaiseksi pysyvä, joten tämä työ keskittyy tuomaan esille julkisen ulkotilan suunnittelun tarjoamia mahdollisuuksia ilmiön lieventämiseksi.

Avainsanat marginalisoitunut, julkinen ulkotila, kaupunki

---

1 Johdanto

Muutettuani Suomen vanhimman asumispalveluyksikön naapuriin Pursimiehenkadulle päihdeongelmaisten ja kodittomien näkemisestä tuli osa arkeani. Helsingin vieraskoti on tarjonnut palvelujaan jo vuodesta 1883, jolloin yksiköstä käytettiin vielä nimeä *Kurjien kappeli*. Vieraskodin 95 asiakkaalle on tarjottu mahdollisuus kotiin, mutta missä ”kurjat” viettävät aikaansa kotiolojen ulkopuolella? Päivittäisten kohtaamisten herättämät ajatukset loivat pohjan kandidaattityölleni, jossa perehdyn marginalisoituneisiin eli huono-osaisiin, sosiaalisesti syrjäytyneisiin ihmisiin julkisessa ulkotilassa.

Syrjäytyminen voi usein tuntua suomalaiselle hyvin kaukaiselta ilmiöltä. Maailmalla syrjäytymiseen liittyvien ilmiöiden, kuten kodittomuuden, huumeriippuvuuden ja alkoholisoitumisen, kanssa kamppaillaan kuitenkin päivittäin. Julkiset ulkotilat ovat marginalisoituneiden arjen kannalta merkittäviä (Kopomaa, 1997), minkä vuoksi perehdyn kandidaattityössäni marginalisoituneiden rooliin kaupunkien julkisen ulkotilan suunnittelussa.

Vaikka marginalisoituminen on kiinnostavaa myös yhteiskunnan ja politiikan näkökulmasta, on omana tavoitteenani tarkastella, kuinka marginalisoituneiden elinolosuhteisiin vaikutetaan julkisen ulkotilan suunnittelulla. Kandidaattityöni taustalla on oletus, että syrjäytyneitä tulee aina olemaan, minkä vuoksi olisi oleellista etsiä yhteiskunnan tarjoaman avun lisäksi ratkaisuja syrjäytymiseen kaupunkien julkisen ulkotilan suunnittelusta. Perehdyn työssäni myös keinoihin, joilla marginalisoituneiden näkyvyyttä kaupunkikuvassa on pyritty estämään. Tutkimuskysymykseni ovat: miten asenteet marginalisoituneita kohtaan vaikuttavat julkisen ulkotilan avoimuuteen? Kuinka julkisen ulkotilan suunnittelijat vaikuttavat marginalisoituneiden julkisen ulkotilan käyttömahdollisuuksiin?

Työn menetelmänä on kirjallisuuskatsaus. Tutustun maailmanlaajuisesti tunnettujen suunnittelun ammattilaisten kuten Jan Gehlin, Margaret Kohnin ja Don Mitchellin julkista ulkotilaa käsittelevään kirjallisuuteen, joka on toiminut tieteellisen tutkimuksen sekä lukuisien suunnitelmien pohjana. Tämän lisäksi hyödynnän ajankohdaisia artikkeleita, tutkimuksia sekä lakitekstiä. Marginalisoituneita olen tarkastellut käyttämällä menetelmänä passiivista osallistuvaa havainnointia, jossa havainnoija osallistuu tilanteisiin vaikuttamatta niiden kulkuun (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Olen liikkunut pääkaupunkiseudulla ja kerännyt muistiinpanoja kulkiesani viikoittain Pursimiehenkadulla ja sen ympäristössä. Havainnot sijoittuvat vuoden 2019 elokuun ja vuoden 2020 helmikuun väliselle ajalle, jolloin marginalisoituneiden näkyvyys on vaihdellut vuodenaikojen mukaan.

Ensin määrittelen julkisen ulkotilan kaupungissa, sen käyttöä sekä laatua. Tämän jälkeen tarkastelen marginalisoituneita ja heidän suhdettaan julkiseen ulkotilaan. Näiden pohjalta tutkin julkisen ulkotilan suunnittelua, joka pyrkii palvelemaan tai päinvastoin vaikeuttamaan marginalisoituneiden julkisen ulkotilan käyttöönottoa. Lopuksi koon yhteen huomioita siitä, millainen vaikutus julkisen ulkotilan suunnittelulla on marginalisoituneisiin ja päinvastoin marginalisoituneilla julkiseen ulkotilaan.

2 Julkinen ulkotila kaupungissa

Rakennusten ulkopuolelle jäävät kadut, torit ja puistot muodostavat yhdessä urbaanin kaupunkiympäristön kaupunkilaisten käyttöön. Tätä ympäristöä kutsutaan julkiseksi ulkotilaksi. Julkinen ulkotila on kaikille tasa-arvoisesti avointa ja käytettävissä olevaa tilaa, jossa eri ihmisryhmät kohtaavat. (Kopomaa, 1997). Tarkastellakseen julkista ulkotilaa on tärkeä ymmärtää erot julkisen, puolijulkisen ja yksityisen välillä (Neuvonen, 2017). Julkinen tila on vapaa kulku- ja käytörajoituksista. Yksityisiin ulkotiloihin kuuluvat yksityisomistuksessa olevat alueet, jotka useimmiten rajataan selkeästi ulkopuolisilta. Näiden väliin sijoittuvat puolijulkiset ulkotilat, jotka ovat pääosin yksityishenkilöä laajemmassa omistuksessa olevia, suurempia joukkoja palvelevia tiloja. Esimerkiksi taloyhtiöiden pihat luokitellaan usein puolijulkisiksi. Julkisen, puolijulkisen ja yksityisen ulkotilan rajojen tarkkuus vaihtelee aina erittäin selkeästä vähemmän määriteltyn (Gehl, 2011).

Margaret Kohnin (2004) mukaan julkinen ulkotila ei ole pelkästään puistoja, aukioita ja jalkakäytäviä – se on jaettu maailma, jossa ihmisillä on mahdollisuus kohdata muita ihmisiä, samaistua heihin ja tarkastella maailmaa heidän näkökulmastaan. Kohn (2004) määrittelee julkisen ulkotilan kolmen ominaisuuden kautta: omistajuuden, saavutettavuuden ja intersubjektiivisuuden. Julkinen ulkotila on valtion omistama, kaikkien saavutettavissa oleva sekä vuorovaikutusta edistävä. Nämä ominaisuudet muodostavat yhdessä pohjan sille, että julkinen ulkotila saa aikaan spontaaneja kohtaamisia. (Kohn, 2004). Kun eri luokkia edustavat ihmiset tuodaan samaan tilaan, syntyy uusia näkemyksiä, jotka muokkaavat jokaista ihmistä yksilönä (Arnett, 2014). Jaetut näkemykset pienentävät aukkoa hyväosaisten ja köyhien välillä, mikä puolestaan antaa marginalisoituneille mahdol-

lisuuden olla osana yhteiskuntaa ja edesauttaa demokratian toteutumisesta myös moraalisisella tasolla. Marginalisoituminen on näin ollen Kohnin (2004) mukaan myös moraalinen ongelma, johon julkisen ulkotilan suunnittelulla voi vaikuttaa.

Julkisen ulkotilan avoimuus toteutuu eri säätelyjen vuoksi eri tavalla paikasta riippuen. Sen toteutumiseen puututaan sekä lailla että kaa-voituksen ja kalustesuunnittelun tason suunnitteluprosesseilla, joilla on mahdollista ottaa kantaa siihen, millaista julkista ulkotilaa syntyy. Julkisen ulkotilan käyttöä tutkimalla on mahdollista ymmärtää sen rooli eri ihmisryhmien arjessa.

2.1 Lait ja määräykset

Järjestyslain 2 luvun 3 § mukaan yleisen järjestyksen häiritseminen tai turvallisuuden vaarantaminen yleisellä paikalla on kielletty metelöimällä ja muulla vastaavalla tavalla (1 kohta), toistuvilla uhkaavilla eleillä, hyökkäävillä liikkeillä, suullisesti esitetyillä uhkailuilla ja muulla vastaavalla, pelkoa herättävällä uhkaavalla käyttäytymisellä (2 kohta), ampumalla, heittämällä esineitä tai muulla vastaavalla tavalla (3 kohta). Luvun 4 § mukaan alkoholijuoman nauttiminen puistossa tai muulla siihen verrattavalla yleisellä paikalla siten, että nauttiminen sekä siihen liittyvä oleskelu ja käyttäytyminen ei estä tai kohtuuttomasti vaikeuta muiden oikeutta käyttää paikkaa varsinaiseen tarkoitukseensa ei ole kiellettyä. (2003/612).

Oikeudellisesti ulkotilan julkisuuden määrittää se, että tilassa oleskelu ja sen käyttäminen ei edellytä kenenkään suostumusta. Ketään ei voida myöskään poistaa, mikäli käyttäytyminen noudattaa säännöksiä. Vastakohtana on yksityinen ulkotila, jossa tilan käyttö ilman omistajan lupaa on rangaistava teko. (Neuvonen, 2017).

Julkiseen tilaan sovelletaan oikeuksia, joiden juuret juontavat oikeuden eri tasoille. Ihmisoikeuksista on päätetty kansainvälisessä lainsäädännössä, kun taas perusoikeudet on turvattu kansallisella tasolla. Suomessa nämä molemmat on turvattu perustuslaissa, joka on oikeusjärjestelmässä ylimpänä. Perustuslakia noudattaa alemman tason lainsäädäntö, jossa on säädetty julkisen ulkotilan käyttöä. Lain ohella on olemassa tarkentavia asetuksia ja sääntöjä, jotka ohjaavat julkisen ulkotilan käyttöä. Nämä edellyttävät kuitenkin oikeudellisesti määrättyjä perusteita, jolloin ne eivät saa rajoittaa ihmis- ja perusoikeuksia muuten kuin lain puitteissa. (Neuvonen, 2017).

Kaupallistuvassa yhteiskunnassamme julkisen ulkotilan käsite on muuttunut. Kauppakeskusten lisääntyessä myös ulkotilaa on otettu eri tavalla haltuun. Kauppakeskusten yhteydessä olevat, julkisilta vaikuttavat aukiot ovat useimmiten yksityisomistuksessa (Arnett, 2014). Ulkotilan omistusmuodon vaihtuessa sen käyttöön liittyvä päätöksenteko siirtyy kansan yhteisesti valitsemalta vallalta yksityiselle. Tällöin julkisen ulkotilan käytöstä voi päättää itse omistaja ja ulkotilan julkisuus ei ole enää itsestäänselvyys.

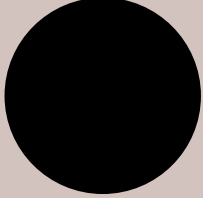

Sen lisäksi, että julkista ulkotilaa yksityistetään, voi myös julkisen ulkotilan väheneminen vaikuttaa siihen, kuinka avoimena kaupunki säilyy. Julkisen ulkotilan ollessa arjen näyttämö (Kopomaa, 1997) käyttävät sitä kaupungin asukkaiden lisäksi kaupungissa työskentelevät ja vierailevat ihmiset. Koska mikään laki ei voi sulkea ketään säännöksiä ja normeja noudattavia henkilöitä pois, mahdollistaa julkinen ulkotila monipuolisen kaupungin ja siinä toimivan yhteisön.

Omistusmuodon lisäksi kaavoitus ja pienemmän mittakaavan suunnittelutoimet määrittävät lopulta, millaista julkista ulkotilaa syntyy, sillä oikeus ei ota kantaa kaavoihin, mikäli niissä ei rikota lakia. Kaavoituksessa rajataan selkeästi julkisen ja yksityisen ulkotilan

alueet, mikä lisää kaupunkilaisten turvallisuuden tunnetta (Gehl, 2011). Mahdollisuus yksityisyyteen keskellä kaupunkia mahdollistaa tietynlaisen suojan kaupungin menolta. Julkisen helppo saavutettavuus yksityisestä puolestaan liittyy nämä kaksi ulkotilan muotoa kiinteämmin toisiinsa, jolloin ulkotilojen väliset pienet erot eivät saa julkista ulkotilaa tuntumaan vieraalta. Kopomaan (1997) mukaan säädösten ja normien sovittaminen yksityisen ulkotilan lisäksi julkiseen mahdollistaa turvallisuuden tunteen. Turvallisuuden vastineeksi julkisen ulkotilan käyttö joutuu vuorostaan tietynlaisen valvonnan ja sääntöjen kohteeksi (Kopomaa, 1997). Julkisen ulkotilan suunnittelulla voidaan kuitenkin vaikuttaa siihen, kuinka esillä valvonta ja säännöt ovat julkisessa ulkotilassa ohjaamalla tilan käyttöä muuten kuin sanallisesti. Julkiseen ulkotilaan suunnitellut toiminnot mahdollistavat tilan erilaisia käyttötapoja ohjaen samalla tilan käyttäjien käyttäytymistä. Näin ollen suunnittelijan rooli suhteessa lakiin ja muihin säännöksiin kasvaa entisestään.

2.2 Julkisen ulkotilan käyttö ja laatu

Jan Gehl (2011) jakaa julkiseen ulkotilaan sijoittuvan toiminnan kolmeen eri osa-alueeseen: välttämättömään, valinnaiseen ja sosiaaliseen. Välttämättömän kategoriaan kuuluu paikasta toiseen liikkuminen, kun kyseessä on arjen pakolliset toimet. Näitä voivat olla esimerkiksi töissä tai kaupassa käyminen. Valinnaisella toiminnalla Gehl viittaa tekemiseen, joka toteutuu sopivan ajan ja ympäristön innoittamana ja tapahtuu usein vapaa-aikaan. Esimerkiksi puiston penkille pysähtyminen tai lenkkeily ovat valinnaisia toimintoja. Sosiaalinen toiminta liittyy puolestaan jompaankumpaan edellä mainituista ja vaatii toteutuakseen muiden ihmisten läsnäolon julkisessa ulkotilassa.

Julkisen ulkotilan laatu		
	Heikko	Hyvä
Välttämätön toiminta		
Valinnainen toiminta		
Sosiaalinen toiminta		

Kuva 1. Julkisen ulkotilan laadun vaikutus eri toimintojen toteutumiseen. (Gehl, 2011).

Gehlin kaaviossa (kuva 1) tulee ilmi, millainen vaikutus julkisen ulkotilan laadulla on pakollisten, valinnaisten ja sosiaalisten toimintojen toteutumiseen. Pakollinen toiminta toteutuu joka tapauksessa julkisen ulkotilan laadusta riippumatta. Valinnaiseen toimintaan laadun vaikutus on huomattava. Se jää vähäiseksi, mikäli tilan laatu on heikko, mutta lisääntyy heti laadun parantuessa. Pääkaupunkiseudulla havaintoja tehdessäni konkreettiseksi esimerkiksi ilmiöstä osoitettiin Helsingissä taidemuseo Amos Rex'in rakentamisen yhteydessä uusittu Lasipalatsinaukio. Aikaisemmin kaupunkiaukio oli toiminut pelkkänä ohikulkupaikkana, mutta uuden ilmeen myötä aktiviteettien ja ihmisten määrä aukiolla on kasvanut huomattavasti.

Kuva 2. Lasipalatsinaukio houkuttelee kaupunkilaisia puoleensa hyvän sään puitteissa. (Salmi, 2018)

Sosiaaliseen toimintaan tilan laadulla on vaikutusta, mutta se ei ole yhtä merkittävää. Sosiaalinen toiminta perustuu sosiaaliseen kanssakäymiseen, mikä ei ole riippuvaista pelkästään ympäristöstä. Hyvälaatuinen ympäristö kuitenkin houkuttelee sosiaalista toimintaa puoleensa huonolaatuista ympäristöä enemmän, mikä selittää sen, että myös sosiaalista kanssakäymistä on hyvälaatuisessa julkisessa ulkotilassa enemmän kuin huonolaatuisessa. Yhteistä valinnaiselle ja sosiaaliselle toiminnalle on, että ne toteutuvat todennäköisemmin, kun ulkotilassa fyysiset, psykologiset ja sosiaaliset positiiviset puolet ovat maksimoitu ja negatiiviset minimoitu (Gehl, 2011). Mikäli tilan laatu on kuitenkin huono, ei tämä estä sosiaalisen toiminnan toteutumista (kuva 1).

Jo julkisen ulkotilan fyysisillä ominaisuuksilla kuten penkkien järjestyksellä voi syntyä julkista ulkotilaa, joka houkuttelee puoleensa. Julkisen ulkotilan yksityiskohtien, kuten kalusteiden, sijoittelu vaatii tarkkaa harkintaa. Usein kalusteet lisätään ulkotilojen suunnitelmiin vasta loppuvaiheessa, jolloin lopputulos on satunnaisesti sijoitellut istuimet, joiden tarkoitus on ennemminkin täyttää tyhjää tilaa kuin palvella ihmisiä. Tällöin aukeille paikoille tuodut, suojaa tarjoamattomat penkit eivät houkuttele viettämään aikaa. "Tila tilassa" eli esimerkiksi jokin nurkkaus tai kasvillisuuden rajaama tila puolestaan tarjoaa yksityisyyttä, turvallisuutta ja lisäksi oleskelulle suotuisan mikroilmaston. (Gehl, 2011).

Julkisen tilan laatuun voidaan vaikuttaa myös huomioimalla ilmasto (Gehl, 2011). Etelän maissa painopisteenä on suojautuminen aurin-
gonvalolta ja -lämmöltä, kun vuorostaan Pohjoismaissa ongelmaksi muodostuvat kylmyys, tuuli ja sade. Ongelmilta voidaan välttyä tekemällä hyviä suunnitteluratkaisuja, joissa luodaan mikroilmastoltaan suotuisia julkisia ulkotiloja. Ilmaston parantamisella istumiseen tai kävelyyn tarkoitettujen paikkojen, kuten penkkien ja jalkakäytävien, tuntumassa voidaan Gehlin (2011) mukaan vaikuttaa koko julkisen ulkotilan laatuun.

Julkisen ulkotilan käyttäjäryhmän ja siihen kohdistuvan käytön tulisi Arnettin (2014) mukaan olla monipuolista. Toiminnot, joita julkisessa ulkotilassa on mahdollista toteuttaa, vaihtelevat yksinkertaisesta istumisesta erilaisiin aktiviteetteihin kuten pyöräilyyn, peleihin ja kulttuuritapahtumiin. Kun kaupunkiympäristössä oleva aukio tai puisto tarjoaa tekemistä ja palveluja, se houkuttelee puoleensa laajan käyttäjäryhmän, johon mahtuvat myös marginalisoituneet.

2.3 Julkinen ulkotila kotina

Oslossa tehdyssä tutkimuksessa (2006) hyvinvoinnin ja demokratian tutkija Evelyn Dyb käsittelee kodittomien käytössä olevaa julkista ulkotilaa. Suurin osa ajasta kuluu kaupungin keskustassa tiettyjen rajojen määrittämällä alueella. Paikat, joissa kodittomat viettävät aikaansa, voidaan jakaa kahtia: paikkoihin, joissa nukutaan ja paikkoihin, joissa arki vietetään. Jälkimmäiseen liittyy hygienian ylläpito, ravinnon hankkiminen, mahdollinen päihteiden käyttö, rahankeruu ja sosiaalinen kanssakäyminen. Yösiijat ja ajanviettopaikat eivät aina eroa toisistaan (Dyb, 2006). Koska useat näistä asioista toteutuvat normaalisti kotioiloissa, voi julkisen ulkotilan nähdä tarjoavan marginalisoituneelle samoja palveluja kuin kodin.

Tärkein yösiijan ominaisuus on lämpö, minkä vuoksi esimerkiksi rakennustyömaat ovat marginalisoituneiden keskuudessa suosittuja. Ilmasto-olosuhteiden vuoksi työmaat joudutaan lämmittämään säilyttääkseen rakennusmateriaalit hyvässä kunnossa. Myös metrosisäänkäynnit, joissa lämmintä ilmaa tulee puhaltimista, sekä lämmitetyt julkisten rakennusten portaat palvelevat marginalisoituneita. (Dyb, 2006). Vuodenajat vaikuttavat merkittävästi siihen, kuinka muun muassa kodittoman nukkuminen toteutuu. Kesä ja lämpö mahdollistavat nukkumisen julkisessa ulkotilassa läpi yön, mutta talvella pysyäkseen lämpimänä öisin täytyy liikkua (Jackson, 2012).

Usein marginalisoitunut, jonka pääasiallisena elinympäristönä toimii julkinen ulkotila, haluaa pitää paikasta huolen. Kaikille yhteistä tilaa käytetään niin, etteivät muiden mahdollisuudet viihtyä samassa ympäristössä vähenisi. Tilassa aikaa viettävät marginalisoituneet pitävät paikan siistinä ja järjestyksessä, mikäli kyseessä on vakiopaikka. Kodinomaisuus todentuu tilan hallinnassa tai haltuunotoissa. (Kopomaa, 1997). Julkiset avoimet tilat toimivat säännöllisen oleilun

tiloina ja ne on muokattu omiksi “kodeikseen”. Kantakäyttäjät identifioituvat reviirinsä mukaan, minkä vuoksi omasta vakiopaikasta huolehtiminen on olennainen osa marginalisoituneen arkea. Kodittomien ja muiden marginalisoituneiden vakiopaikkoina käytetyt reuna-alueet toimivat kuitenkin usein katukäymälöinä varsinkin miesten tapauksessa, samalla kun naiset hakeutuvat tarjolla oleviin mukavuuslaitoksiin (Kopomaa, 1997). Tämä häivyttää julkisen ja yksityisen tilan välistä rajaa, sillä muuntamalla tiloja käymälöiksi marginalisoituneet samalla yksityistävät näitä tiloja.

3 Marginalisoitunut julkisessa ulkotilassa

Työssäni *marginalisoitunut* viittaa sosiaalisesti syrjäytyneeseen, huono-osaiseen henkilöön, joka on joko koditon, alkoholisoitunut tai muu päihdeongelmainen. Marginalisoitunut henkilö viettää suuren osan ajastaan ulkona, minkä vuoksi julkisella ulkotilalla on tärkeä rooli marginalisoituneen arjessa (Kopomaa, 1997). Tekemiini havaintoihin perustuen esimerkiksi Helsingin Rautatientorilla samoja päihtyneitä kasvoja voi havaita päivittäin. Suurin osa ihmisistä kulkee näiden yksilöiden ohi varautuneena, sillä heidän käyttäytymisensä tuntuu vieraalta ja kaupunkikuvaan sopimattomalta. Palveleeko tämä varautuneisuus kuitenkin ketään vai onko kaupunkilaisilla syytä lähestyä marginalisoituneita uudesta näkökulmasta? Tässä luvussa käsittelem marginalisoituneita ja heihin kohdistuvia asenteita julkisten ulkotilojen käyttäjinä.

3.1 Marginalisoituneisiin kohdistuvat asenteet

Marginalisoituneisiin ihmisryhmiin kohdistuu asenteita ja ennakkoluuloja, jotka vaikuttavat heidän asemaansa sekä yhteiskunnassa että julkisessa ulkotilassa. Puiston penkeillä aikaa viettävät porukat luetaan usein harkitsematta syrjäytyneisiin “örveltäjiin”. Tämä aiheuttaa negatiivisia assosiaatioita liittyen ylipäänsä ajanviettoon julkisessa ulkotilassa. (Arnett, 2014). Kun puistossa oluttölkki kädessä istuva henkilö liitetään automaattisesti syrjäytymiseen, aiheuttaa sellaisen näkeminen ihmisissä turvattomuuden tunnetta. Tällöin julkisen ulkotilan potentiaalinen käyttö rajoittuu ja tilan laatu heikkenee.

Marginalisoituneisiin kohdistuvat asenteet alkavat muodostumaan jo varhaisiässä, kun lapsena kaupungilla käveltäessä kohtaa ensimmäistä kertaa joukosta erottuvan juopuneen tai muiden päihteiden

vaikutuksen alla olevan, ränsistyneisiin vaatteisiin pukeutuneen henkilön. Lapsi reagoi uuteen näkyyn säikähtämällä, minkä seurauksena tapahtuma jättää lopullisesti jälkeensä negatiivisen mielikuvan marginalisoituneista. Hetkessä syntynyt reaktio luo pohjan ajattelulle, jossa marginalisoitunut liitetään turvattomuuden tunteeseen. (Holmila, Mäkela, & Raitasalo, 2011).

Asenteet ja ennakkoluulot marginalisoituneita kohtaan määrittävät sen, millaista julkista ulkotilaa syntyy. Kun hyväosaisilta kysyttiin, suvaitsevatko he kodittomuutta, vastaus oli usein ”ei”. Kuitenkin kysymykseen siitä, että sallitaanko kodittomille pääsyä heille ainoaan saavutettavissa olevaan paikkaan eli julkiseen ulkotilaan, vastaus oli myös kielteinen. (Mitchell, 2003). Ajatus siitä, että kodittomuus ja muu marginalisoituminen on yhteiskunnan rasite, ei siis kuitenkaan johda halukkuuteen ratkaista ongelmaa. Tavallisten kaupunkilaisten on helpompi sulkea marginalisoituminen pois näkökentästään kuin auttaa ilmiön uhreja. Tämä johtaa julkisten ulkotilojen suunnittelussa ratkaisuihin, jotka ovat pikemminkin ihmisryhmiä poissulkevia kuin heitä huomioivia.

3.2 Julkisen ulkotilan ei-toivottu käyttö

On tyypillistä, että marginalisoituneet hakeutuvat kaupungin reuna-alueille, kontrolloimattomalle ”ei-kenenkään maalle” kuten puistoihin ja kaupunkimetsän reunoille. Kopomaa (1997) kirjoittaa 1920-luvun Chicagossa kodittomiin kohdistuvista havainnoista, jotka osoittavat erityisesti kaupunkien ratapihojen olleen suosittuja oleskelupaikkoja. Sieltä löytyvät polttopuut ja paikallisten asukkaiden ja viranomaisten poissaolo mahdollistivat vakituisten oleskelupaikkojen pystyttämisen ja niissä lämmittelyn sekä ruoanlaiton. Samalla paikat eivät olleet liian kaukana kaupungista. Tällaiset reuna-alueet houkuttelevat marginalisoituneita edelleen (Kopomaa, 1997), mutta

yhä vahvemmin urbaanit kaupunkiympäristöt ovat alkaneet nousta ei-toivottujen ryhmien suosioon.

Helsingissä havaintoihini perustuen Keskuspuisto, Munkkivuori sekä asutusten lähimetsät ovat kohteita, joissa marginalisoitumista voi havaita tavallisessa arjessa. Alueet, jotka ovat hieman kauempana ydinkeskustasta, tarjoavat sekä tilaa että palveluita marginalisoituneille. Samalla kulkuyhteydet keskustaan ovat hyvät. Ydinkeskustaa väljempi ympäristö ja pienempi ihmismäärä mahdollistaa vapaamman oleskelun julkisessa ulkotilassa. Kopomaan mukaan (1997) joutomaat kuten ratojen ja suurten liikenneväylien varret sekä ranta-alueet ovat marginalisoituneiden, erityisesti kodittomien, vakituiskäytössä puistoalueiden lisäksi. Myös siltojen alukset ja sisätiloissa porraskäytävät ja hissit ovat tiloja, jotka houkuttelevat yösijattomia niiden ollessa vailla käyttöä osan vuorokaudesta. Marginalisoitunut hakeutuu oleskelemaan toiminnan sallivaan ympäristöön, jossa ollaan mahdollisimman piilossa katuyleisöltä esimerkiksi puistokasvillisuuden peitossa. (Kopomaa, 1997).

Eri käyttäjäryhmien vaihtelevilla tarpeilla voi olla negatiivinen vaikutus julkisen ulkotilan viihtyisyyteen. Koska marginalisoituneet käyttävät julkista ulkotilaa osittain myös yksityisiin tarpeisiinsa, saattavat muut käyttäjät kokea olonsa epämukavaksi ja jopa uhatuksi (Arnett, 2014). Tällöin yleensä tietyt julkisen ulkotilan käyttöön liittyvät normit rikotaan. Julkisessa ulkotilassa palveluja täytyy Arnettin (2014) mukaan tarjota rajatusti, jotta mikään yksittäinen käyttäjäryhmä ei dominoisi tilaa.

Julkisen ulkotilan avoimuuteen on liittynyt ristiriitoja, kun sitä on tarkasteltu ei-toivottujen käyttäjien näkökulmasta. Tässä tapauksessa tilan sosiaalisen avoimuuden ei haluta olevan kaikille määritelmän mukaan tasavertaista. (Kopomaa, 1997). “Ympäristön sosiaalinen

saneeraus” vaihtelee Kopomaan (1997) mukaan pienimuotoisista julkisen ulkotilan suunnitteluratkaisuista koko yhteiskunnan käytäntöjä koskeviin kirjoitettuihin ja kirjoittamattomiin sääntöihin ja normeihin. Ongelmaksi marginalisoituneet muodostuvat kaupunkilaisten näkökulmasta silloin, kun heitä esiintyy suurissa määrin ja he ovat käyttäytymisellään näkyvillä. Ajallisesti päällekkäin menevä tilan haltuunotto tuottaa konflikteja käyttäjien välille, kun aikaa viettävät peruskansalaiset ja marginalisoituneet kokoontuvat yhteiseen tilaan (Kopomaa, 1997). Tällöin muu yhteiskunta kokee turvallisuuden olevan uhattu ja viihtyvyyden vähentynyt. Tavalliset kansalaiset kokevatkin julkisen ulkotilan olevan tarkoitettu heille eli valtaväestölle vähintään käyttöoikeuden ja vaatimusten esittäjinä. Tällä voi perustella huolen kaupunkikuvasta ja sen viihtyisyydestä. (Kopomaa, 1997).

3.3 Kodittomien tilanteesta

Termi *koditon* viittaa henkilöön, jolla ei ole omaa vuokra- tai omistusasuntoa ja joka elää joko ulkona, rappukäytävissä ja ensisuojoissa, asuntoloissa tai majoitusliikkeissä, huoltokotityyppisissä asumispalveluyksiköissä tai muissa laitoksissa tai tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona. Ulkona ja ensisuojoissa asuvien ryhmään luetaan ilman vakinaista asuinpaikkaa olevat, erilaisissa tilapäissuojoissa ja paikoissa asustavat ja kiertelevät henkilöt. (ARA, 2018.) Työssäni kodittomista puhuttaessani tarkoitan ensisijaisesti viimeisimpänä mainitun ryhmän edustajia.

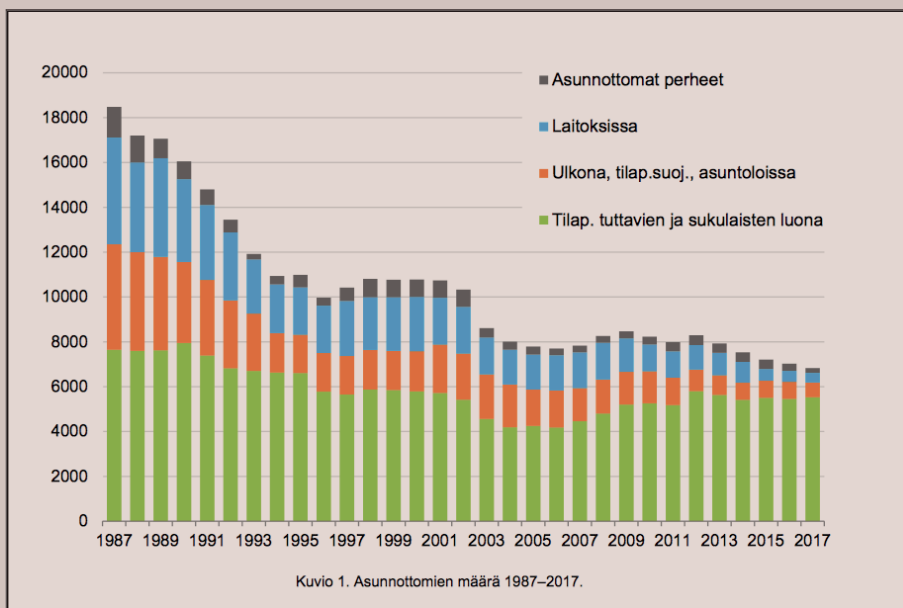
Suomessa Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen eli ARA:n raportin mukaan kodittomia oli vuonna 2017 7 112, joista 6 % asuu ulkona, porrashuoneissa tai ensisuojoissa. Kuten kuvasta 4 näkyy, on kodittomien kokonaismäärä sekä kadulla ja ensisuojoissa asuvien osuus ollut viimeisten vuosien aikana laskussa. Kodittomien tarkkaa

määrää on kuitenkin vaikea määritellä, ja edelleen esimerkiksi nuorten ja naisten osuus suhteessa muihin on jatkuvassa kasvussa.

Kuva 3. Kodittomuutta Turun kaupunkikuvassa. (Mustapää, 2015).

Kuva 4. Kodittomien määrä Suomessa 1987–2017. Suomessa itsenäisen asumisen edellytyksiä parantamaan pyrkivä asunto ensin -periaate on saanut kodittomuuden laskuun. ARA. (2018.)

Suomessa kodittomien määrä on saatu laskemaan vuoden 2008 jälkeen 21 prosentilla. Tuolloin Suomessa astui voimaan ensimmäisenä Euroopassa Asunto ensin -periaate, joka pyrkii tarjoamaan kodittomalle välittömästi asunnon majoituspaikan sijaan. Euroopassa kodittomien määrä on sen sijaan kasvussa. Sosiaalisten asuntojen rakentamista on vähennetty ja vuokrahinnat ovat nousseet. Muun muassa Saksassa 1990-luvun jälkeen sosiaalisten asuntojen määrä on vähentynyt yhteen kolmasosaan ja samanaikaisesti vuokrat ovat kaksinkertaistuneet (Aikkila, 2019). Asuntojen puutteen ja hintojen nousemisen lisäksi myös laittomat maahanmuuttajat ovat lisänneet kodittomuutta kaupungeissa.

Kodittomien osuus marginalisoituneista on Suomessa hyvin vähäinen suhteessa muihin (ARA, 2018), mutta heidän kohdallaan julkisella ulkotilalla on kaikista suurin merkitys. Kodittomalla ei kodin puutteen vuoksi ole usein muuta paikkaa, johon mennä julkisen ulkotilan lisäksi. Tämän vuoksi julkinen ulkotila on kodittoman arjen keskiössä ja palvelee kodittoman tarpeita laidasta laitaan. (Kopomaa, 1997).

3.4 Identiteetin muodostuminen julkisen ulkotilan kautta

Marginalisoitunut joutuu elämään kaupungissa usein nomadina eli kulkurina. Erilaiset rajoitteet ja ihmisten sekä virkavallan asenteet ulkona liikkuvia ja aikaa viettäviä, erityisesti nuoria miehiä kohtaan, pakottavat marginalisoituneita vaihtamaan olinpaikkaansa jatkuvasti. Näin he herättävät mahdollisimman vähän huomiota. (Jackson, 2012).

Kodittoman tapauksessa liikkuvuus kaupungin sisällä ja yösijan jatkuva vaihtuminen estää julkisen ulkotilan muodostumisen marginalisoituneen kodittoman pysyväksi ”kodiksi”. Näin ollen kodittoman kohdalla kodittomuus pätee myös julkisessa ulkotilassa. Toisaalta vaikka kodittoman liikkuvuus kaupungin sisällä estääkin pysyvän sidoksen muodostumisen tiettyyn paikkaan, on Jacksonin (2012) mukaan väärin päätellä, että kodittomalla ei ole olinpaikkaansa minäänlaista kiintymystä tai kuulumisen tunnetta. Koska julkinen ulkotila on tärkeä marginalisoituneelle nimenomaan arjen käyttöympäristönä, jossa hän viettää suurimman osan ajastaan, muodostuu tilaan väistämättä kokemusten kautta erilaisia tunteita. (Jackson, 2012).

Emma Jackson työskenteli vapaaehtoisena Fresh Start Youth Centre -päivähoitolaitoksessa Lontoossa ja tutki nuorten kodittomien liikkuvuutta kaupungissa. Lukuisten haastatteluiden pohjalta Jackson tuli tulokseen, että liikkuvuus pitää kodittomat aktiivisina ja tuo hei-

dän elämäänsä merkitystä. Julkiset ajoneuvot, uudet reitit ja reitin varrella olevat pysähdyspaikat, kuten puistot ja torit, tarjoavat kodittomalle ajanvietettä. Jopa eksyminen kuuluu joidenkin kodittomien harrastuksiin, sillä se nopeuttaa ajankulkua. Erään Jacksonin haastateltavan kodittoman tapauksessa liikkuvuus ilman päämäärää antoi kuitenkin erilaisuuden leiman, joka esti häntä olemasta normaali.

Useat marginalisoituneet eivät halua identifioitua marginalisoituneina, jolloin he pyrkivät sulautumaan muuhun joukkoon eri keinoin. Nuoret kodittomat tulevat mieluummin luokitelluiksi esimerkiksi punkkareiksi kuin kodittomiksi välttääkseen hädän julkisilta paikoilta. Julkiset vessat tarjoavat marginalisoituneille mahdollisuuden ylläpitää hygieniää ja siten sulautumaan massaan. Eri julkisen tilan käyttöön liittyvät taktiikat auttavat marginalisoitunutta muodostamaan omanlaisensa identiteetin peittäen syrjäytymisen merkkejä. (Dyb, 2006).

Marginalisoituneisiin kohdistuvilla asenteilla on vaikutus siihen, millaisina marginalisoituneet näyttäytyvät julkisessa ulkotilassa. Eri keinot piilottaa syrjäytymisen tuntomerkkejä ja sopeutua muuhun ihmismassaan ilmenevät myös siinä, kuinka marginalisoitunut käyttää julkista ulkotilaa. Näkymättömyys kaupunkikuvassa on marginalisoituneelle olennainen tapa selviytyä arjesta aiheuttamatta harmia yhteiskunnalle ja joutumatta hädetyksi. Kuitenkin näkymättömyys on uusissa kaupunkiympäristöissä yhä haastavampaa, kun rakennettua ympäristöä on yhä enemmän ja syrjäisempiä paikkoja, joihin on mahdollista piiloutua, yhä vähemmän.

4 Julkisen ulkotilan vaihtoehtoista suunnittelua

Julkista ulkotilaa suunniteltaessa taustalla voi olla toisistaan hyvinkin poikkeavia lähtökohtia. Usein halutaan suunnitella sellaista julkista ulkotilaa, jolla on jokaiselle jotakin tarjottavaa. Yhä useammin kuitenkin vastapainona syntyy uusia kaupunkiympäristöjä, joiden käyttö on rajattua, ja tämä hyvin harkitusti. Luvussa perehdyn toisistaan poikkeaviin julkisen ulkotilan suunnittelun periaatteisiin ja näiden taustoihin.

4.1 Inclusive design

Arnettin (2014) mukaan viranomaisilla ja suunnittelun ammattilaisilla on vastuu luoda julkista ulkotilaa, joka kattaa erilaisten käyttäjäryhmien tarpeet ja toiveet. Lisäksi julkisen ulkotilan on tarjottava mahdollisuuksia käyttää tilaa yhdessä (Arnett, 2014). Tällainen julkinen ulkotila mahdollistaa vuorovaikutuksen erilaisten ihmisryhmien välillä. Kaupunkirakennetta tutkineen urbanisti William H. Whyten mukaan (1980) kaupunkilaisten kohdatessa marginaaliryhmien edustajia ja tarkkailtaessa näitä lähempää kasvaa näiden välinen ymmärrys. Julkisen ulkotilan käyttäjäryhmän monipuolisuus myös houkuttelee enemmän ihmisiä puoleensa (Whyte, 1980). Mitä monipuolisempi kirjo ihmisiä julkisessa ulkotilassa on, sitä matalampi kynnys on tilan käyttöönotolle. Tämän voi havaita esimerkiksi Kaivopuistossa vappupäivänä, kun puisto täyttyy perheillä, opiskelijoilla ja muilla käyttäjillä. Puiston menoon on helppoa astua mukaan, sillä kukaan ei erotu monipuolisesta joukosta.

Kaikkia huomioiva suunnittelu eli inclusive design luo julkista ulkotilaa, joka osallistaa kaikkia kaupunkilaisia tasavertaisesti. *Inclusive* on monimerkityksellinen käsite ja julkisen ulkotilan kohdalla se tar-

koittaa sekä sellaista tilaa, joka mahdollistaa monenlaista tekemistä että sellaista, joka toivottaa tervetulleeksi monenlaisia ihmisiä (Gehl, 2011). Tervetullut olo voi syntyä ruohonjuuritason kalustesuunnittelun elementeistä aina laajempien yhteiskunnan ilmiöiden myötä. Julkinen ulkotila, jossa vapaa-ajan viettoon soveltuvaa tilaa ei ole rajattu ja sen käyttöä ohjattu esimerkiksi opastein, kutsuu puoleensa. Myös sellainen ulkotila, jossa on tarjolla sekä tekemistä lapsille että aikuisille, viestii avoimuudesta, jolloin myös marginalisoituneena kaupungin elämään on mahdollista astua mukaan.

4.2 Poissulkeva suunnittelu

Muun yhteiskunnan kannalta ei-toivottuja marginalisoituneita on pyritty valvonnan ja vartioinnin lisäksi poistamaan, vähentämään tai siirtämään syrjemmälle julkisten ulkotilojen suunnittelun keinoin. Tällaisia ihmisryhmiä poissulkevia keinoja käyttävää suunnittelua kutsutaan puolustavaksi tai vihamieliseksi suunnitteluksi. Kun julkista järjestystä murtava julkisen ulkotilan käyttö käynnistää suunnittelun, pyritään siinä sulkemaan marginalisoituneet pois esimerkiksi kadun, puiston tai torin avoimen käytön ulkopuolelle. (Kopomaa, 1997). Kopomaan mukaan tämä edesauttaa maksimaalisen yksityisen ja kokonaishyödyn saamista julkisesta ulkotilasta muiden kaupunkilaisten kohdalla, sillä mahdollisuudet käyttää tilaa kasvavat, kun siihen ei kohdistu ei-toivottua käyttöä, kuten häiriköintiä ja epäsiisteyttä.

Julkisen tilan ei-toivotun käytön estämiseen pyrkiviä keinoja löytyy kadunkalusteiden suunnittelusta asti. Kadunkalusteet on suunniteltu tiettyjä funktioita varten, joista poikkeavaa käyttöä on pyritty estämään erilaisin yksityiskohdin. Epämukavuudet kuten penkkien kaarevuus, kapeus ja lyhyt pituus sekä käsinojat penkkien keskellä eivät luo hyviä olosuhteita pitkittyneelle ajanvietolle. (Gehl, 2011).

Esimerkkejä tällaisesta suunnittelusta löytyy Esplanadin puistosta. Myös esimerkiksi Jätkäsaarella yleistyneet yksittäiset tuolit penkkien sijaan estävät tehokkaasti ei-toivottua loikoilua julkisessa ulkotilassa. Julkisen liikenteen pysäkkikatoksissa yleistyneet seisoskelunajat ajavat samaa asiaa. Pysäköintikatosten läpinäkyvät lasiseinät ovat toinen keino, jolla marginalisoituneiden käytöstä voidaan kontrolloida (Kopomaa, 1997).

Kuva 5. Ranskan Marseillessa ulko-oven eteen on asetettu metallipiikit estämään loikoilua. (Wikimedia Commons, 2020).

Myös tyhjän julkisen ulkotilan vähentämistä kaupunkikuvasta on käytetty ratkaisuna ei-toivotun käytön estämiseksi. Tyhjän alueen rajaaminen esimerkiksi koirapuistoksi tai sivupolkujen poistaminen ovat toimineet ratkaisuina (Gehl, 2011). Julkinen ulkotila on suunniteltu palvelemaan tietyllä tavalla sinne saapuneita, kaupungissa liikkuvia ihmisiä. Julkisen tilan tarkoituksena on tarjota levähdykseen, kohtaamiseen tai kulkemiseen soveltuvaa tilaa, jossa sen käyttäjä

viihtyisi. (Gehl, 2011). Koska enemmistö viettää samassa julkisessa ulkotilassa kerralla lyhyemmän aikaa kuin marginalisoitunut, eivät suunnitteluratkaisut vaikuta tavallisten kaupunkilaisten arkeen julkisen ulkotilan ollessa edelleen soveltuva lyhytaikaiseen käyttöön (Whyte, 1980).

4.3 Ulkotilan yksityistäminen

Ulkotilan yksityistäminen rajaa käyttäjäryhmää sulkemalla osan kaupunkilaisista sen käytön ulkopuolelle. Kohtaamiset liikemiesten ja kadulla elävien välillä vähenevät, jolloin köyhät eivät ole rikkaiden näköpiirissä. Julkisten ulkotilojen häviäminen ja yksityisten, esimerkiksi taloyhtiöiden yhteydessä toimivien ulkotilojen lisääntyminen ajavat segregaatiota eli sosiaalisten ryhmien eriytymistä toisistaan yhä vahvemmin (Kohn, 2004). Vain asukkailla on pääsy yksityisöistymisessä oleviin puistoihin ja leikkipaikkoihin, jolloin muiden mahdollisuudet ulkotilan käyttöön vähenevät.

Julkisen ulkotilan yhtenä tarkoituksena on Kohnin (2004) mukaan luoda yhteinen pohja tilan käytölle ja jakaa kokemuksia, mikä lisää solidaarisuutta eri sosiaalista asemaa edustavien ihmisten välille. Jos ulkotilan käyttöä rajoitetaan ja segregaatio voimistuu, voi etuoikeutetuille olla vaikeaa tunnistaa eri luokkien välillä vallitsevaa epäoikeudenmukaisuutta. He, joilta ulkotilan käyttöä ei ole riistetty, eivät välttämättä kohtaa poissuljettuja marginalisoituneita, jolloin oman etuoikeutetun aseman arvostaminen sekä kyseenalaistaminen jää toteutumatta. Kun huonommissa olosuhteissa, oman elinympäristön ulkopuolella eläviä ei kohtaa, kaupunkilaiset eristäytyvät toisistaan. Näin eri luokkien välisten yhtäläisyyksien löytäminen ja eroavaisuuksien hyväksyminen hankaloituu. (Kohn, 2004).

5 Yhteenveto

Tämän työn tarkoitus on osoittaa julkisen ulkotilan suunnittelijoille, että suunnittelemalla laadukasta, monipuolisesti kaupunkilaisia palvelevaa julkista ulkotilaa on mahdollista vaikuttaa yhteiskunnan ongelmiin. Mukaviksi ja viihtyisiksi ulkotiloiksi suunnitellut aukiot, puistot ja kadut parantavat sekä marginalisoituneiden että muiden kaupunkilaisten julkisen ulkotilan käyttömahdollisuuksia. Sekä marginalisoituneiden että valtaväestön ajanvietto lisääntyy julkisessa ulkotilassa, joka on suunniteltu harkitusti. Tällöin myös eri ihmisryhmien välinen vuorovaikutus lisääntyy ja ymmärrys erilaisuutta kohtaan kasvaa.

Kuitenkin kaupunkiympäristön säätelyllä ja marginalisoituneiden ei-toivotun käyttäytymisen estämisellä on ollut tarkoituksena lisätä julkisen ulkotilan viihtyisyyttä ja sen käyttömahdollisuuksia (Kopomaa, 1997). Poistamalla puistosta penkeille sammuneet marginalisoituneet, jotka vievät kaikille yhteisesti ajanviettoon tarkoitettua tilaa, julkinen ulkotila palvelee laajempaa ihmisjoukkoa. Yhä useampi kaupunkilainen pääsee hyödyntämään kaupungin tarjoamia ajanviettomahdollisuuksia penkkien ollessa vaihtuvassa käytössä.

Julkisen ulkotilan suunnittelulla tavoitellaan myös hyvää imagoa kaupungille, jota marginalisoituneet uhkaavat (Gehl, 2011). Tämän vuoksi puolustava suunnittelu ja marginalisoituneiden poissulkeminen julkisesta ulkotilasta on usein koettu toimivaksi ratkaisuksi välttyä negatiiviselta kaupunkikuvalta. Ihmisten asenteet ja ennakkoluulot marginalisoituneita kohtaan ovat siis suuressa roolissa myös silloin, kun suunnitellaan julkista ulkotilaa. Heidän kanssaan ei ainoastaan haluta olla erillään vaan heitä ei haluta edes nähdä kaupunkikuvassa. Tämä on johtanut siihen, että marginalisoituneiden käytössä olevaa tilaa on pyritty rajoittamaan. Marginalisoituneiden

tapaan kuitenkin myös suunnittelija kohtaa ulkopuolelta tulevia rajoitteita. Kaavoitus ja valtion säännökset määrittävät, kuinka julkista tilaa tulisi suunnitella ja kuinka sitä käytetään. Näin ollen suunnittelijan on helppo sortua noudattamaan annettuja ohjeita, ja tilan käyttäjien asemaan asettautuminen unohtuu.

Jotta pieniltä näyttävät, mutta vaikutuksiltaan suuret eleet eivät pääsisi muovaamaan julkista, kaikille tarkoitettua ulkotilaa vain tiettyjen ihmisryhmien käyttöön, on puolustavan suunnittelun käyttöönottoa ajateltava harkitummin ja on keksittävä keinoja, joilla sekä hyväosaaiset että marginalisoituneet ryhmät viihtyisivät samassa tilassa omissa oloissaan parhaiten. Koska julkisen ulkotilan määritelmän mukaan sen tulisi olla tasa-arvoisesti kaikkien käytettävissä, olisi sitä suunniteltaessa tärkeää ottaa huomioon tekijöitä laidasta laitaan. Vaikka usein kosketettavissa olevat tekijät kuten ilmasto, topografia ja kaavoitus toimivatkin julkisen ulkotilan suunnittelun lähtökohtina, on oleellista pitää samalla mielessä yhteiskunnalliset ongelmat kuten marginalisoituminen.

Kandidaatintyö herätti kysymyksiä, joihin muun muassa maisema-arkkitehdin olisi hyvä pohtia vastauksia. Onko tavoittelemamme tasa-arvon toteutumisen kannalta tärkeämpää peittää yhteiskunnalliset ongelmat hyvän kaupunkikuvan säilymiseksi vai kuitenkin pyrkiä ratkaisemaan ongelmia esimerkiksi suunnittelemalla parempaa julkista ulkotilaa? Huomioidaanko suunnittelutyössä tällä hetkellä marginalisoituneita lainkaan ja jos ei, olisiko siihen syytä? Kuuluvatko yhteiskunnalliset ongelmat julkisen ulkotilan suunnittelijan työn piiriin? Suunnittelemalla julkista ulkotilaa ottaen huomioon yhteiskunnalliset kysymykset onnistunut ja kaikkia palveleva lopputulos on todennäköisempi kuin siinä tapauksessa, kun suunnitelma pohjautuu ainoastaan käsin kosketettaviin tekijöihin. Marginalisoituminen on yksi yhteiskunnallisista ongelmista, johon maisema-arkkitehdillä

on mahdollisuus ottaa kantaa suunnitellessaan julkista ulkotilaa. Jos yhteiskunta ei kykene vaikuttamaan marginalisoituneiden olosuhteisiin, on julkisen ulkotilan suunnittelijalla vastuu olla vähintään vaikeuttamatta näitä välinpitämättömin ratkaisuin.

Lähdeluettelo

Kirjat

- Gehl, J. (2011). *Life Between Buildings*. Kööpenhamina: Arkitektens forlag.
- Jackson, E. (2012). *Fixed in Mobility: Young Homeless People and the City*. Oxford: Routledge.
- Kohn, M. (2004). *Brave New Neighbourhoods. The Privatization of Public Space*. New York: Routledge.
- Kopomaa, T. (1997). *Tori - marginaali - haastava kaupunki. Tilatapa-uksia julkisten ulkotilojen käytöstä ja reunimmaisista käytännöistä*. Helsinki: SKS.
- Mitchell, D. (2003). *The Right to the City*. New York: The Guilford Press.
- Whyte, W. H. (1980). *The Social Life of Small Urban Places*. Washington: Conservation Foundation.

Internet-lähteet

- Arnett, J. E. (2014). *Expanding the Public Realm: Inclusive Design Guidelines for Integrating Homeless and Non-homeless Users*. Georgia: UGA. Haettu 12.2.2020 osoitteesta https://getd.libs.uga.edu/pdfs/arnett_jeremy_e_201408_mla.pdf
- Ahola, H. & Dhalmann, H. (2017). *Asunnottomat*. Helsinki: ARA. Haettu 5.3.2020 osoitteesta <https://www.ara.fi/download/noname/%7B0EC77B27-5E1A-4735-ACA0-E07B4D-68D54E%7D/135737>
- Aikkila, E. 2019. *Suomi on Euroopan malliesimerkki kodittomuuden selättämisessä, ylistää The Economist*. Helsinki: Helsingin Sanomat. Haettu 5.3.2020 osoitteesta <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006349804.html>

Dyb, E. (2006), Roofless people and use of public place, a study in Oslo. Bryssel: FEANTSA. Haettu 1.3.2020 osoitteesta <https://www.yumpu.com/en/document/read/19929623/roofless-people-and-use-of-public-place-a-study-in-oslo>

Finlex. (2003). Järjestyslaki. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Holmila, M., Mäkelä, P. & Raitasalo, K. (2011). Drinking in the presence of underage children: Attitudes and behaviour. Helsinki: Addiction Research and Theory. Haettu 8.5.2020 osoitteesta https://www.researchgate.net/publication/232032513_Drinking_in_the_presence_of_underage_children_Attitudes_and_behaviour

Neuvonen, R. (2017). Kenelle kaupunkitila kuuluu? Kaupunkien julkiset tilat oikeuksien verkostona. Tampere: Tampere University Press. Haettu 30.3.2020 osoitteesta https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/103127/kenelle_kaupunkitila_kuuluu_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). Menetelmäopin-tojen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu 11.5.2020 osoitteesta https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_4_2.html

Kuvalähteet

Kuva 1. Gehl, J. (2011). Julkisen ulkotilan laadun vaikutus eri toimintojen toteutumiseen. Kuvaa muokattu. Washington: Island Press. Haettu 10.3.2020 osoitteesta https://www.researchgate.net/figure/Figure-02Quality-of-urban-place-and-rate-of-occurrence-of-outdoor-activities-Source_fig2_333135509

Kuva 2. Salmi, S. (2018). Lasipalatsinaukio houkuttelee kaupunkilaisia puoleensa hyvän sään puitteissa. Helsinki: Yle, 2018 Haettu 7.5.2020 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10561413>

Kuva 3. Mustapää, S. (2015). Kodittomuutta Turun kaupunkikuvassa. Haettu 7.5.2020 osoitteesta <https://mustapaa.wordpress.com/2015/06/26/homeless-people/>

Kuva 4. ARA. (2018). Kodittomien määrä Suomessa 1987–2017. Haettu 10.3.2020 osoitteesta [https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2017\(46192\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2017(46192)).

Kuva 5. Wikimedia Commons. (2020). Haettu 7.5.2020 osoitteesta <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006380237.html>